Arkeologisk schaktningsövervakning

FALUN 7:7 och 7:26 samt BERGSGÅRDEN 74:13

vid schaktning för fiberkabel genom fornlämningar Falun 109:1 och Stora Kopparberg 116:1 i Falu kommun, Dalarnas län
2016

Dalarnas museum

Arkivrapport dnr 57/15

David Fahlberg

© Lantmäteriet i2014/00618

Dalarnas museum, Falun, 2016

Inledning

I samband med att Telia Sonera Skanova grävde för fiberkabel genom fastigheterna Falun 7:7 och 7:26, samt Bergsgården 74:13 i Falu kommun, har arkeologer från Dalarnas museum genomfört en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i enligt länsstyrelsens beslut, dnr 431-3060-2015.

Schaktningsövervakningen utfördes vid två områden längs sträckan, där grävningen berörde två olika fornlämningar (bilaga 1-3). RAÄ Falun 109:1 består av området för Falu gruva och ligger inom Världsarvet Falun och riksintresset Falu stad. RAÄ Stora Kopparberg 116:1 består av ett hyttområde från medeltid/nyare tid.

Undersökningen genomfördes under 3 dagar i september och oktober 2015.

Syfte / Målsättning

Syftet med undersökningen är att undersöka och dokumentera de verksamheter som försiggått på de två platserna över tid före 1850. Anläggningar som förväntades framkomma vid schaktningen var eventuellt lämningar efter kall- och vändrostanläggningar. Undersökningens resultat ska ge en översiktlig kunskap om områdena som kan användas av myndigheter, uppdragsgivaren och forskarsamhället.

Genomförande / Metod

Schaktningsarbetet inom Falun 109:1 följdes av en arkeolog 1-2 gånger dagligen under hela arbetets gång, där schaktet tangerade rostanläggningarna Falun 64:1 och 16:1 övervakades även själva grävarbetet. Schaktningsövervakningen inom Falun 109:1 skedde delvis på kvällstid. Inom St. Kopparberg 116:1 följdes hela sträckan.

Väggar och botten i schakten rensades för hand, lagerföljderna dokumenterades i skrift och fotograferades. Inmätningen av schakten gjordes med hjälp av RTK samt utifrån angränsande byggnader, vägar och andra fasta konstruktioner.

Resultat

Område 1, Gruv- och hyttområde RAÄ Falun 109:1

Sektion 1

Schaktet grävdes med grävmaskin (smalskopa) till ett djup av 0,60 meter och var 0,65 meter brett och 20 meter långt i öst västlig riktning förlagt söder om väg 293. Schaktet grävdes fram till en recent störning i form av ett schakt för kabel/fjärvärme längst i öster. Efter störningen bestämdes det att man skulle plöja fram till rostlämningen RAÄ 64:1.

Det översta lagret i schaktet var ljusbrunt/gulbrunt och bestod av omrört material, mestadels matjord, sand, slagg och sten (0,20–0,40 meter stora)

lagret var 0,35-45 meter tjockt. Därefter kom ett lager av svart/lila slagg i botten. I västra delen av schaktet förekom, i cirka 2 meter, ett 0,15–0,25 meter tjockt falurött/svavelgult lager tillsammans med den svart/lila slaggen i botten av schaktet. Strax innan störningen i öst fanns ytterligare ett 1,5–2 meter långt svavelgult lager i botten av schaktet.

Sektion 2

Norr om RAÄ 64 togs ett cirka 10 meter långt schakt upp längs med grusvägen, därefter plöjde man fram till gruvrondellen. Schaktet var 0,65 meter brett och 0,60 meter djupt.

Överst i schaktet låg finkornigt grus och sand till ett djup av 0,15-0,20 m och därefter ett ljusbrunt slagglager med inslag av matjord till ett djup av cirka 0,20-0,30 m. Under detta fanns ett 0,15-0,20 tjockt lager med svart slagg med inslag av kol som sträckte sig till och under botten av schaktet.

Direkt norr om infarten tillgruvan grävdes ett mindre område intill RAÄ 16:1. Överst låg här ett 0,10 meter tjockt lager med krossad slagg och därefter ett 0,10 meter tjockt gruslager. Under detta fanns ett omrört, 0,20 meter tjockt, ljusbrunt lager med silt/matjord och slagg. Under det kom ett 0,10-0,20 meter tjockt lager med krossad svart slagg och i botten av schaktet kom ett svavelgult lager som innehöll grus.

Sektion 3

Schaktet sträckte sig ca 25 meter söderut från infarten till gruvan längs med Hanröleden fram till några korsande kabelnedgrävningar. Efter de korsande kabelstråken valde man att plöja fram till brunnarna där ingen arkeolog medverkade eftersom området redan omgrävts. Schaktet var cirka 0,60 djup och 0,60–0,65 m brett.

I början av schaktet fanns endast matjord därefter kom nedgrävningar till elkabel samt fjärrvärme. Efter cirka 15-20 meter framkom ett 0,30 meter tjockt svavelgul/orange lager i botten av schaktet. Ovanför lagret låg ett 0,20 meter tjockt matjordslager med mindre bitar slagg. I toppen låg ett lager med krossad slagg som var 0,10 m tjockt. I östra schaktväggen framkom asfalt under det översta slagglagret som var 0,05 m tjockt och som eventuellt är från den äldre vägsträckan.

Slutsatser och utvärdering

Inga äldre konstruktioner eller kulturlager framkom vid schaktningen. De slagglager som framkom tolkas som sentida utfyllningar. I sydöstra delen av området iakttogs en asfaltsbeläggning i det översta slagglagret. Asfalten tillhör eventuellt en äldre vägsträckning. Eftersom schakten inte grävdes ned till naturligt förekommande lager kan det dock inte uteslutas att äldre lämningar finns bevarade längre ned eller utanför schaktbegränsningarna.

Resultat

Område 2, hyttområde, RAÄ Stora Kopparberg 116:1

Sektion 1

Direkt öster om- och över och direkt väster om Smörblomsvägen grävdes en kortare schaktsträcka, totalt ca 10 m. Schaktet var 0,8 meter brett och 0,6 meter djupt. Lagerföljden bestod av ett 0,2 meter tjockt lager med väggrus och därefter ett 0,2 meter tjockt, brunt slagglager och underst ett lager av morän och slagg.

Sektion 2

På den västra sidan av Smörblomsvägen plöjdes en ca 90 meter lång sträcka. I plöjningsfåran kunde dock vissa iakttagelser göras. Lagerföljden var i större delen av fåran ett övre ca 0,1-0,15 meter tjockt lager av väggrus och därefter ett ca 0,5-0,6 meter tjockt mörkbrunt slagglager, slaggen fortsatte under fårans största djup. Efter ca 21 meter från söder övergick slagglagret från mörkbrunt till rostrött i ca 4 meter, där efter samma färg på slaggen som innan. Längst i norr fanns ett ljusbeigt siltlager i botten under slaggen, vilket möjligen utgjorde den naturliga marken.

Slutsatser och utvärdering

Inga äldre konstruktioner eller kulturlager framkom vid schaktningen. Slaggvarp inom hyttområdet verkade delvis bortschaktade och utjämnade. Utifrån vad som kunde ses i schaktet och plöjningsfåran verkade slagglagrets utbredning stämma väl med den avgränsning i nord-sydlig riktning som var gjord i FMIS. Eftersom schakten bara delvis grävdes ned i naturligt förekommande lager kan det inte uteslutas att äldre lämningar finns bevarade längre ned eller utanför schaktbegränsningarna.

Sammanfattning

I samband med schaktning för fiberkabel genom fornlämningsområdena Falun 109:1 och Stora Kopparberg 116:1 i Falu kommun genomförde arkeologer från Dalarnas museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning. Undersökningen utfördes i enlighet med Länsstyrelsens beslut.

Schaktningsövervakningen utfördes vid två områden längs sträckan, där fornlämningarna berördes av grävningen. Inga anläggningar eller äldre intakta kulturlager framkom, utan endast sentida utfyllnader med slagg. Eftersom äldre lämningar fortfarande kan finnas under eller utanför de aktuella schakten bör även eventuella framtida markarbeten i området övervakas av arkeologisk expertis. Dalarnas museum förordar inga ytterligare arkeologiska insatser för det aktuella arbetsföretaget.

Referenser

FMIS. Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation, www.fmis.raa.se

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	431-3060-2015
Socken:	Falu stad och St. Kopparbergs sn
Fornlämning, RAÄ-nr:	Falun 109:1 och St. Kopparberg 116:1
Fastighet:	Falun 7:7, 7:26 och Bergsgården 74:13
Koordinater omr 1, mitten:	N 67 18 650
(SWEREF99 TM)	E 53 38 57
Koordinater omr 2, mitten:	N 67 21 485
(SWEREF99 TM)	E 53 29 89
Inmätning:	RTK och manuell
Utförandetid:	2015-09-28 – 2015-10-12
Schaktlängd:	ca 65 m samt ca 550 m plöjning
DM projektnummer:	A1584
DM diarienummer:	57/15
DM foto accesionsnr:	2015/47
Arkeologisk personal:	Greger Bennström, Jimmy Axelsson Karlqvist och David Fahlberg
Projektansvarig:	Greger Bennström

Dokumentationsmaterialet bestående av shape-filer och 48 digitala fotografier förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

Bilagor

1. Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsområde 1 inringat i blått och undersökningsområde 2 inringat i lila.
2. Utdrag ur fastighetskartan med schakt och sektioner utmärkt i lila. Undersökningsområde 1.
3. Utdrag ur fastighetskartan med schakt utmärkt i lila. Undersökningsområde 2.

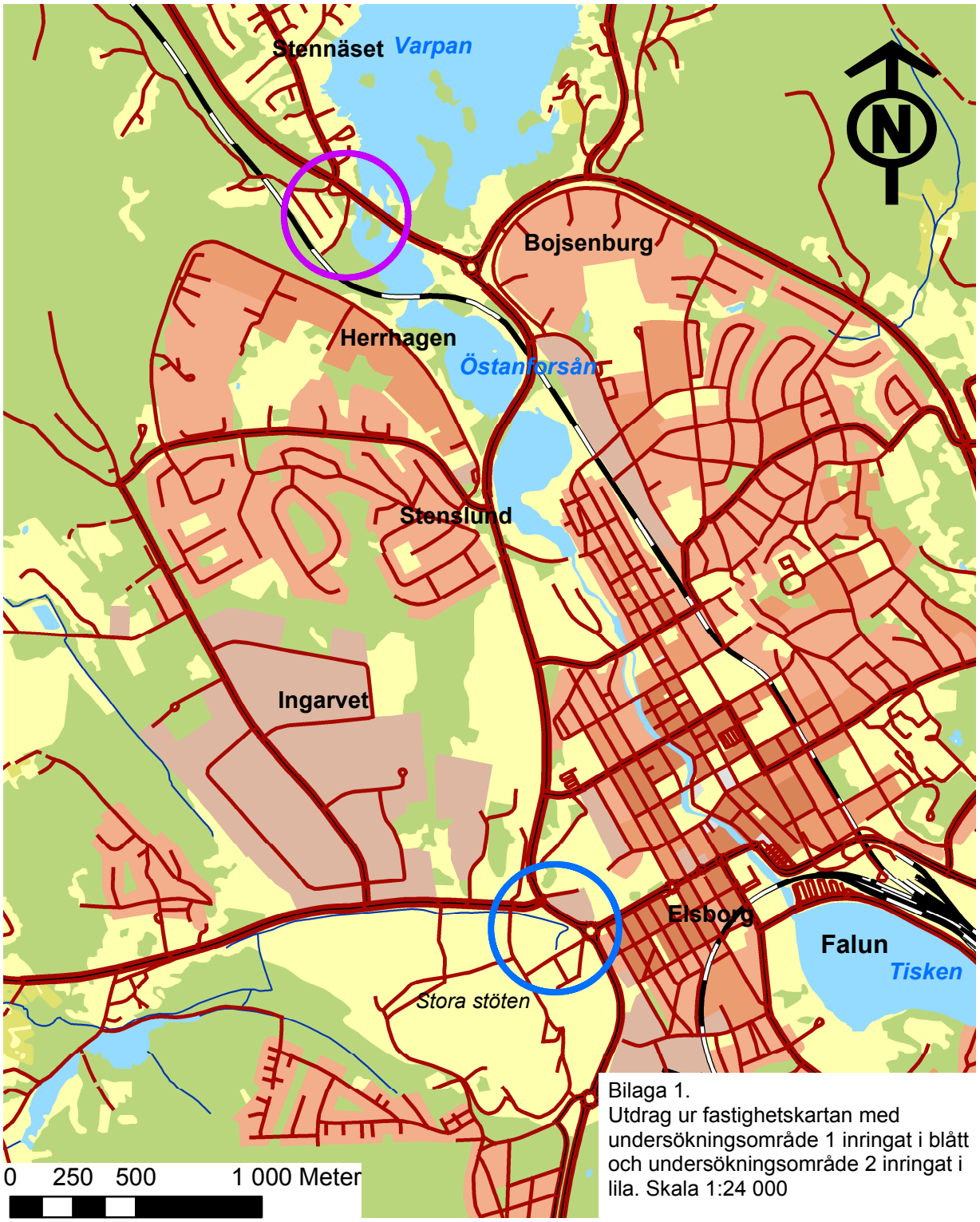

Bilaga 1.
Utdrag ur fastighetskartan med undersökningsområde 1 inringat i blått och undersökningsområde 2 inringat i lila. Skala 1:24 000

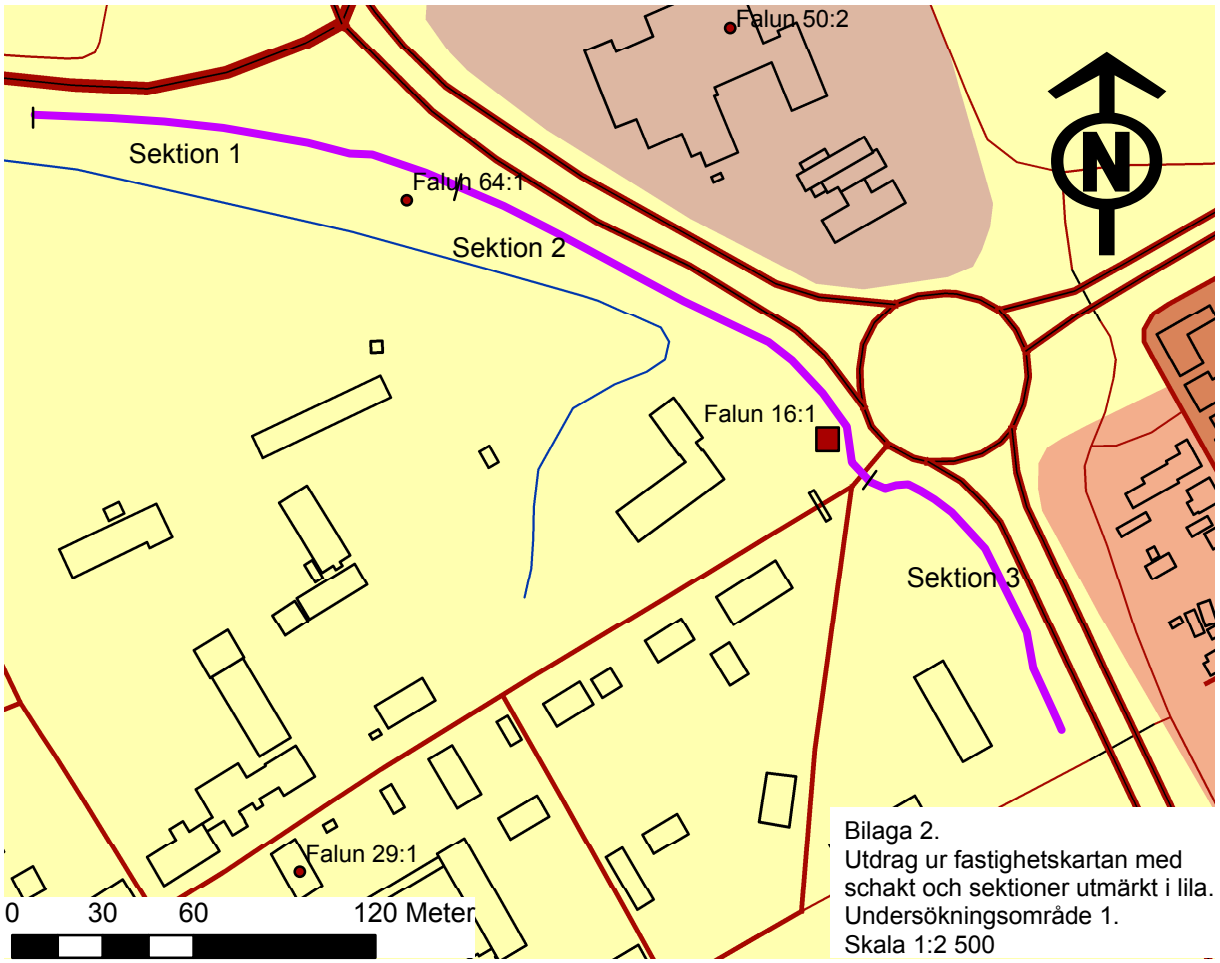

Bilaga 2.
Utdrag ur fastighetskartan med schakt och sektioner utmärkt i lila.
Undersökningsområde 1.
Skala 1:2 500

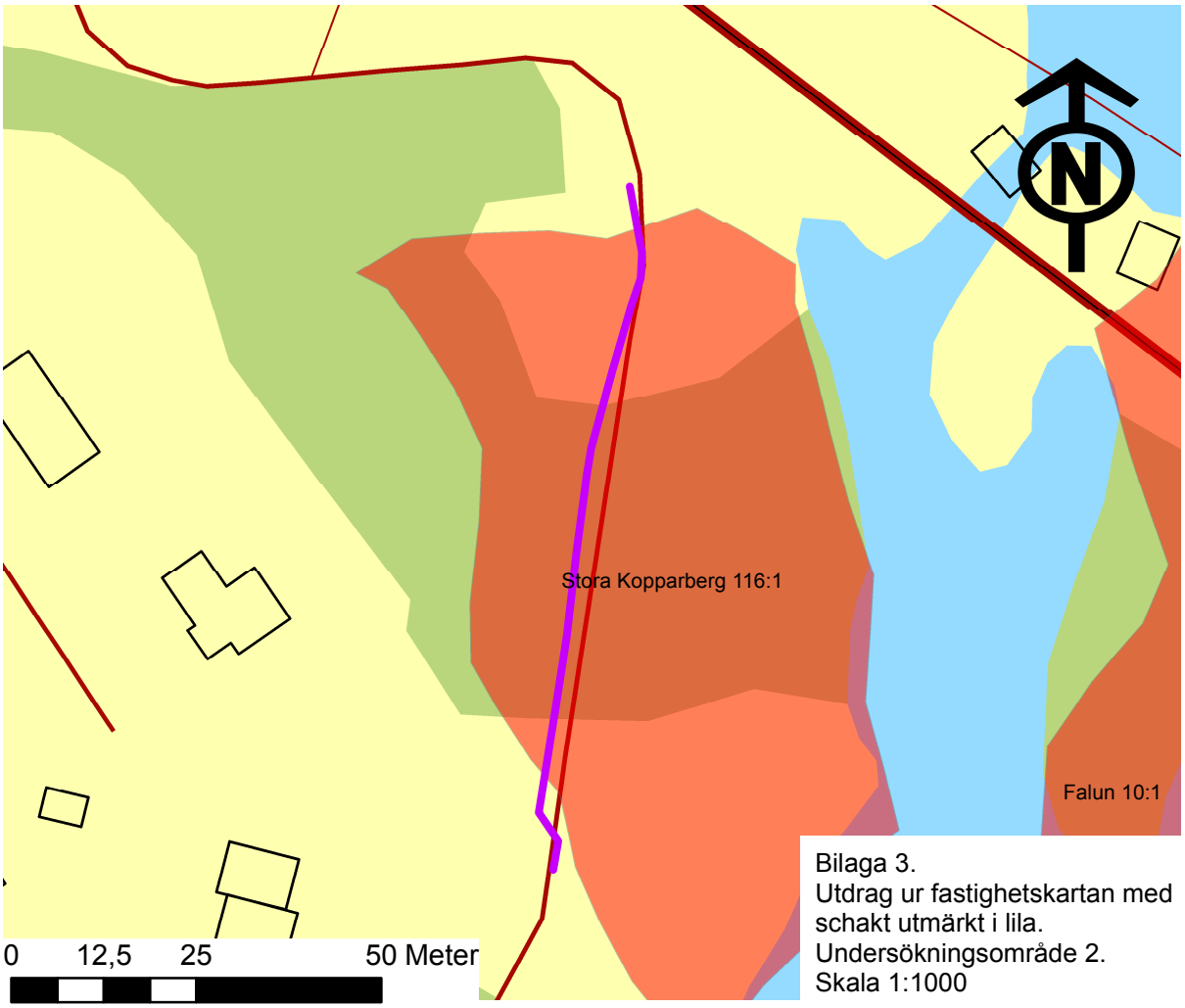

Bilaga 3.
Utdrag ur fastighetskartan med schakt utmärkt i lila.
Undersökningsområde 2.
Skala 1:1000